

LIDSKÁ PRÁVA

Evropská unie se v rámci svých vnějších vztahů zasazuje v souladu se zásadami svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod a právního státu, na kterých je založena, o podporu demokracie a dodržování lidských práv. Usiluje o to, aby se do všech jejích politických opatření a programů promítaly lidskoprávní otázky, navíc je vybavena různými nástroji politiky v oblasti lidských práv, které jí umožňují podnikat konkrétní kroky, včetně financování vybraných projektů prostřednictvím svých finančních nástrojů.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

- Článek 2 Smlouvy o Evropské unii (SEU): hodnoty EU. Evropská unie vychází ze základních hodnot, kterými je „úcta k lidské důstojnosti, svoboda, demokracie, rovnost, právní stát a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin“.
- Článek 3 SEU: cíle EU. Ve „vztazích s okolním světem“ přispívá EU k „vymýcení chudoby, ochraně lidských práv, zejména práv dítěte, a k přísnému dodržování a rozvoji mezinárodního práva, zejména k dodržování zásad Charty Organizace spojených národů“.
- Článek 6 SEU: Listina základních práv a Evropská úmluva o lidských právech. Listina základních práv Evropské unie (čl. 6 odst. 1) výslovně odkazuje pouze na uplatňování právních předpisů Unie, avšak orgány, instituce a členské státy EU musejí tuto listinu dodržovat rovněž v rámci vnějších vztahů EU. Dodržovat ustanovení této listiny musejí taktéž země, které k EU přistupují. Čl. 6 odst. 2 ukládá EU povinnost přistoupit k Evropské úmluvě o lidských právech (další informace naleznete v oddíle [4.1.2](#) Fakta a čísla o EU, který pojednává o Listině základních práv).
- Článek 21 SEU: zásady, na nichž je založena vnější činnost Unie. Těmito zásadami jsou demokracie, právní stát, univerzálnost a nedělitelnost lidských práv a základních svobod, úcta k lidské důstojnosti, rovnost a solidarita a dodržování zásad Charty Organizace spojených národů z roku 1945 a mezinárodního práva. V článku 21 přijímá EU zásadu „nedělitelnosti lidských práv a základních svobod“, čímž se zavazuje k tomu, že bude hospodářským a sociálním právům připisovat stejný význam jako právům občanským a politickým.
- Článek 205 Smlouvy o fungování Evropské unie (SFEU): obecná ustanovení o vnější činnosti Unie. V tomto článku se uvádí, že se mezinárodní činnost EU řídí zásadami stanovenými v článku 21 SEU.

POLITIKA EU V OBLASTI LIDSKÝCH PRÁV

V roce 2012 přijala Rada strategický rámec EU pro lidská práva a demokracii spolu, jehož součástí je akční plán pro jeho uplatňování. Rámec vymezuje zásady, cíle a priority pro zvýšení účinnosti a důslednosti politiky EU v následujících deseti letech. K těmto zásadám patří také to, že otázky lidských práv musejí jako červená nit procházet všemi oblastmi politiky EU, včetně případů, kdy se vnitřní a vnější politika překrývá, a EU přitom musí více přihlížet ke specifickým rysům jednotlivých situací. V akčním plánu jsou stanoveny konkrétní kroky na období do 31. prosince 2014. V červenci 2015 byl přijat nový akční plán na období 2015–2019, který vychází z hodnocení předchozího plánu a probíhá pod politickým vedením místopředsedkyně Komise, vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku (dále jen místopředseda, vysoký představitel). V současné době se vypracovává nový akční plán na období 2020–2024.

Obecné zásady EU pro politiku v oblasti lidských práv přijaté Radou EU nejsou právně závazné, poskytují však zastoupení EU na celém světě praktické pokyny v následujících oblastech:

- boj proti trestu smrti,
- dialog o lidských právech,
- práva dítěte,
- boj proti mučení a jiným formám krutého zacházení,
- ochrana dětí v ozbrojených konfliktech,
- ochrana obránců lidských práv,
- dodržování mezinárodního humanitárního práva,
- boj proti násilí páchanému na ženách a dívkách,
- prosazování svobody náboženského vyznání a přesvědčení,
- ochrana práv lesbických žen, gayů, bisexuálů, transsexuálů a intersexuálů (LGBTI),
- prosazování svobody projevu na internetu i mimo něj,
- zákaz diskriminace v rámci vnější činnosti.

Tématu lidských práv se Evropská unie pravidelně věnuje i v rámci politického dialogu, který vede s třetími zeměmi nebo regionálními organizacemi. Dialog o lidských právech a konzultace v této oblasti vede rovněž s více než 40 zeměmi. Kromě toho se téměř všech 79 afrických, karibských a tichomořských zemí, které jsou stranou dohody z Cotonou, zapojilo do dialogu s EU podle článku 8 uvedené dohody, v němž je stanoveno, že politický dialog by měl zahrnovat „pravidelné posuzování vývoje ohledně dodržování lidských práv“.

Dalším významným prostředkem k vyvíjení diplomatického tlaku v mezinárodních vztazích jsou diplomatické demarše (důvěrné povahy) a (veřejná) diplomatická

prohlášení zabývající se politikou v oblasti lidských práv a konkrétními případy porušování těchto práv ve třetích zemích.

Součástí dvoustranných obchodních dohod a nejrůznějších dohod o přidružení a spolupráci mezi EU a třetími zeměmi nebo regionálními organizacemi je tzv. doložka o lidských právech, která dodržování lidských práv definuje jako „základní prvek“. Není-li tato doložka řádně dodržována, mohou být uplatněna různá opatření, např. omezení nebo pozastavení spolupráce. Pro kandidátské země je stanoven přísný mechanismus podmíněnosti. Do nové evropské politiky sousedství byl včleněn přístup „více za více“ (tj. větší integrace a více peněz výměnou za více reform). Pobídky k reformám jsou obsaženy také v preferenčních obchodních režimech, které EU poskytuje rozvojovým zemím (systém GSP+).

Strategie v oblasti lidských práv a demokracie pro jednotlivé země jsou založeny na přístupu zdola nahoru a jejich cílem je začlenit zásady a priority EU v oblasti lidských práv do jednoho uceleného politického dokumentu, který by byl upraven pro danou zemi a v němž by byly stanoveny konkrétní cíle na období tří let. Situaci v oblasti lidských práv mají zlepšovat také volební pozorovatelské mise EU, a to odrazováním od zastrahování a násilí během voleb a upevňováním demokratických institucí.

Evropská unie podporuje lidská práva rovněž svým zapojením do vícestranných fór, jako jsou Třetí výbor Valného shromáždění OSN, Rada OSN pro lidská práva, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE) a Rada Evropy. Unie se také aktivně zasazuje o mezinárodní spravedlnost, například prostřednictvím Mezinárodního trestního soudu.

Evropský nástroj pro demokracii a lidská práva má na období 2014 až 2020 rozpočet ve výši 1,3 miliardy EUR a podporuje převážně aktéry občanské společnosti, kteří prosazují lidská práva a demokracii, a chrání je. Důležitou vlastností tohoto nástroje je, že není třeba získat souhlas příslušné vlády. K dalším finančním nástrojům využívaným v oblasti lidských práv patří nástroj pro rozvojovou spolupráci, nástroj přispívající ke stabilitě a míru, evropský nástroj sousedství a Evropský rozvojový fond. EU se kromě toho zavázala k tomu, že do všech svých rozvojových programů postupně začlení přístup naložený na právech, který bude vycházet ze souboru nástrojů, jenž v roce 2014 vytvořila Komise. Evropská nadace pro demokracii je soukromoprávní nadace, která je podporována Evropskou unií a jejími členskými státy. Z rozpočtu společné zahraniční a bezpečnostní politiky Unie (SZBP) ve výši 2,3 miliardy EUR na období 2014–2020 jsou hrazeny určité činnosti týkající se lidských práv, zejména civilní řešení krizí. Výroční zprávu o stavu lidských práv vypracovává místopředseda, vysoký představitel a přijímá ji Rada, přičemž tato zpráva poskytuje přehled o stavu lidských práv ve světě a o opatřeních, která EU v průběhu roku přijala.

AKTÉŘI

Strategické zájmy EU a obecné směry SZBP vypracovává Evropská rada.

Otázkami lidských práv, které vyplývají ze společné zahraniční a bezpečnostní politiky nebo z obchodní a rozvojové politiky EU, se zabývá Rada pro zahraniční věci, která se schází jednou měsíčně. Pracovní skupina Rady pro lidská práva, která připravuje jednání o lidských právech na vysoké úrovni a vypracovává rozhodnutí o otázkách

lidských práv, sestává z odborníků v oblasti lidských práv z členských států a ze zástupců Evropské služby pro vnější činnost (ESVČ) a Komise.

Radě pro zahraniční věci předsedá místopředseda, vysoký představitel, který přispívá k rozvoji SZBP a zajišťuje dodržování příslušných rozhodnutí. Místopředseda, vysoký představitel dále zastupuje EU v otázkách SZBP a dohlíží na ESVČ a na delegace EU ve třetích zemích. ESVČ má ředitelství pro lidská práva a pro globální a mnohostranné záležitosti, kromě toho disponuje kontaktním místem pro lidská práva také každá delegace EU. Delegace EU hrají při vypracovávání a uplatňování strategií jednotlivých zemí v oblasti lidských práv a demokracie, při přípravě dialogů týkajících se lidských práv, při jednání s obránci lidských práv a zástupci občanské společnosti a při stanovování priorit při poskytování finanční pomoci EU zásadní úlohu.

Komise vyjednává (v úzké spolupráci s ESVČ) mezinárodní dohody, dohlíží na proces rozšiřování a na politiku sousedství a řídí rozvojové programy a finanční nástroje.

Úkolem zvláštního zástupce EU pro lidská práva je zvyšovat účinnost a viditelnost činnosti EU v oblasti lidských práv. Zvláštní zástupce úzce spolupracuje s ESVČ a jeho mandát má široké pole působnosti a je flexibilní. Tuto pozici v současné době zastává Eamon Gilmore, který se ujal své funkce dne 1. března 2019.

Parlament se podílí na vypracovávání politiky EU a sleduje práci jejích dalších institucí a orgánů.

Podle článků 207 a 218 SFEU je ke vstupu většiny mezinárodních dohod v platnost nutný souhlas Parlamentu. Například v roce 2011 Parlament zablokoval uzavření Protokolu o textilních výrobcích k Dohodě o partnerství a spolupráci mezi EU a Uzbekistánem, zejména z důvodu pochybností týkajících se dětské práce. Svůj souhlas s protokolem uděлил až v roce 2016 poté, co v otázkách dětské a nucené práce došlo k významnému zlepšení.

Podle článku 36 SEU je nutné, aby místopředseda, vysoký představitel konzultoval s Parlamentem hlavní hlediska a základní volby společné zahraniční a bezpečnostní politiky a informoval jej o jejím vývoji. Parlament může Radě či místopředsedovi, vysokému představiteli klást otázky nebo jim předkládat doporučení.

Cílem usnesení Parlamentu je zvýšit povědomí o případech porušování lidských práv, podporovat obránce lidských práv a utvářet politiku EU v této oblasti, a to na základě konkrétních návrhů. Usnesení mohou být součástí legislativního procesu, výsledkem zpráv parlamentních výborů z vlastního podnětu nebo rozprav o naléhavých případech, které obvykle probíhají na každém plenárním zasedání ve Štrasburku ve čtvrtek dopoledne a upozorňují na závažné případy porušování lidských práv ve světě (článek 144 jednacího řádu Evropského parlamentu).

Za otázky týkající se demokracie, právního státu, lidských práv – včetně práv menšin – ve třetích zemích a zásad mezinárodního práva a za zajišťování souladu mezi všemi oblastmi vnější politiky Unie a její politikou v oblasti lidských práv je zodpovědný podvýbor Evropského parlamentu pro lidská práva (DROI), který je přidružen k Výboru pro zahraniční věci (AFET). Pořádá slyšení, jež se dotýkají celé řady témat v oblasti lidských práv a jichž se účastní různé strany, a v jejich rámci získává podněty pro usnesení a další parlamentní iniciativy. Podvýbor se zabývá rovněž každodenním

řízením konkrétních postupů v oblasti lidských práv a jeho delegace pravidelně navštěvují příslušné země. Dalšími výbory, které řeší otázky lidských práv v rámci vnějších vztahů EU, jsou Výbor pro zahraniční věci (AFET), Výbor pro mezinárodní obchod (INTA), Výbor pro rozvoj (DEVE) a Výbor pro práva žen a rovnost pohlaví (FEMM). Lidská práva jsou také zásadní součástí činnosti stálých delegací Parlamentu, které jsou zapojeny do dvoustranné spolupráce s parlamenty mimo EU a v rámci různých parlamentních shromáždění.

Díky svým rozpočtovým pravomocem (podle článku 14 SEU a čl. 310 odst. 1 SFEU) může Evropský parlament zasahovat do přidělování finančních prostředků na evropský nástroj pro demokracii a lidská práva a na další finanční nástroje využívané k prosazování lidských práv. Je rovněž spoluvůrcem právních předpisů týkajících se nástrojů k financování vnější činnosti. Platnost většiny současných nástrojů skončí dne 31. prosince 2020. V roce 2018 předložila Komise svůj návrh týkající se nástrojů k financování vnější činnosti na období 2021–2027, podle něhož by mělo dojít ke sjednocení evropského nástroje pro demokracii a lidská práva, evropského nástroje sousedství, nástroje pro rozvojovou spolupráci, nástroje přispívajícího ke stabilitě a míru a Evropského rozvojového fondu, tak aby spadaly pod jedno nařízení. Pokud jde o uvedený návrh, [přijal](#) Parlament dne 27. března 2019 svůj postoj v prvním čtení, který obsahuje výraznější odkazy na cíle v oblasti lidských práv a záruk a v němž požaduje přidělení větších finančních prostředků na tematický program na ochranu lidských práv a demokracie.

Každý rok uděluje Evropský parlament obráncům lidských práv z celého světa [Sacharovovu cenu za svobodu myšlení](#). K laureátům z minulosti patří Nelson Mandela, Malála Júsfzaíová a Ráif Badawí. V roce 2018 byla cena udělena ukrajinskému filmovému režisérovi Olegovi Sencovovi, který byl za údajnou „přípravu teroristických útoků“ proti faktickému ruskému režimu na Krymu odsouzen k 20 letům odnětí svobody. V období od května do října 2018 držel hladovku a stal se symbolem pro ostatní ukrajinské občany, kteří byli nezákonně zatčeni ruskými okupačními silami na Krymském poloostrově. Po svém propuštění z vězení v září 2019 si cenu převzal osobně během slavnostního aktu, se konal v Evropském parlamentu dne 26. listopadu 2019. Laureátem Sacharovovy ceny za rok 2019 je Ilham Tohti – význačný ujurský obránce lidských práv, profesor ekonomie a ochránce práv ujurské menšiny v Číně. V září 2014 byl Tohti po dvoudenním vykonstruovaném soudním řízení odsouzen za svůj aktivismus k doživotnímu vězení.

Parlament vytvořil rovněž Síť nositelů Sacharovovy ceny, která podporuje její laureáty, rozvíjí mezi nimi kontakty a vybízí je ke společné činnosti. V rámci této sítě byl v roce 2013 zahájen Sacharovův stipendijní program pro obránce lidských práv ze třetích zemí, jehož cílem je zvýšit povědomí stipendistů o činnosti EP v oblasti lidských práv, pomoci jim rozvinout své schopnosti a zlepšit svou práci. Úkolem programu je rovněž šířit povědomí o Sacharovově ceně a hodnotách, které prosazuje.

Vedoucím volební pozorovatelské mise EU je obvykle poslanec Evropského parlamentu. Volební pozorovatelské delegace Evropského parlamentu jsou součástí misí EU nebo mezinárodních misí a využívají jejich zařízení a infrastrukturu (další

informace naleznete v oddíle [5.4.2](#) Fakta a čísla o EU, který pojednává o podpoře demokracie a sledování voleb).

Předseda Evropského parlamentu se aktivně zapojuje do podpory lidských práv prostřednictvím prohlášení, dopisů a diskuzí o otázkách lidských práv při setkáních s významnými aktéry.

Parlament každoročně vypracovává zprávu z vlastního podnětu, která obsahuje jeho postřehy týkající se politiky EU v oblasti lidských práv, a výroční zprávu EU, hodnotí svou vlastní činnost a stanovuje priority pro budoucnost.

Marika Lerch
11/2019

